

בירורים בהלכה

היתר לשון הרע 'באפי תלתא'

ורשב"ם, אולם משמע מדבריו שאין זה דווקא כאשר הבעלים אמרו, כשיטתם (ולעיל דנו מהו יסוד ההיתר לדבריהם), אלא כל שנאמר בפני שלושה. מאידך, הרמב"ם 'הגביל' היתר זה שלא יתכוון לפרסם, והסביר הכס"מ דהיינו שיספר זאת בדרך מקרה, אבל לא שלכתחילה יבוא לספר זאת (ובעל יד הקטנה הגביל עוד יותר, שהיתר זה הוא רק התגלגלה אמירה זו כדרך אגב בדבריו, אבל לא שיכוון לומר להדיא).

נראה לבאר, שלדעת הרמב"ם עיקר איסור סיפור לשה"ר איננו חשש הנזק שיגרם למי שמספרים עליו, וכן אין עצם דיבור הגנות אסור, אלא העובדה שהאדם מגלה דברים פרטיים על אדם מסוים (וכמו שהסברנו בשבוע שעבר בדעתו, בגדר איסור רכילות) משום כך, כאשר הדבר כבר מפורסם, אין כאן עוד 'הפצה', ואכן, הדבר מותר דווקא שאין כוונתו לגלות להדיא (שהרי זהו יסוד האיסור לרמב"ם, כנ"ל).

אמנם, כמה אחרונים כתבו, שאף לדעת הרמב"ם אין להתיר לספר גנות, אלא רק סיפור דברים שאיננו גנות שעלול לגרום לנזק, שבכזה, אם כבר התפרסם מותר להפיץ, שהרי לא יוסיף נזק בסיפורו (אז נדברו שם, ובדעת השואל ר"א מיישקובסקי, עבודת המלך שם וספר הזיכרון לר"י הוטנר עמ' שלא).

החפץ חיים עצמו כתב בתחילה את דעת התוס' הנ"ל, ולאחמ"כ הביא את שיטת הרמב"ם (ועיי"ש בכללים נוספים לדעתו: שלא נאמר בפני שלושה יראי אלוקים, ההיתר שייך רק על אחד מן השלושה ששמעו בתחילה ועוד). וכתב שצ"ע אם הלכה כדעת הרמב"ם משום שרבים חולקים עליו, ולכן 'השומר נפשו ירחק מזה'. אמנם, הגר"י יוסף (עין יצחק ח"א סי' שסא) פסק כדעת הרמב"ם (והוכיח שרבים סוברים כמותו, ושם נקט כדבר פשוט שלדעת רשב"ם ההיתר הוא גם לגבי לשה"ר, ולעיל הערנו על כך).

לאור דברי הרמב"ם, כתב המשנה הלכות (ט, שנג) שאין להתיר לפרסם בעיתון אודות פלוני שנידון בבית המשפט. שהרי כאן המטרה היא עצם הפרסום (אמנם, בעיקר סוגיית העיתונות האריכו רבים, מצד דיני לשה"ר לתועלת והסכמה מראש ואכמ"ל).

אכן, בדבר הידוע ומפורסם לכל, מוכח מדברי הח"ח בכמה מקומות (כלל ב, ד. ועיי' בספר נתיבות החיים על הח"ח בסוף הספר), שאין איסור סיפור לשון הרע, וייתכן אף באופן שמכוון לפרסם.

החפץ חיים היצר על כך ש'העולם' נוהגים היתר לספר לשון הרע בפני שלושה אנשים, וסומכים עצמם על דברי רב הונא "כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא; מ"ט: חברך חבא אית ליה, וחברא דחברך חבא אית ליה" (ערכין טז, א; ב"ב לט, א).

נראה, שלרוב המוחלט של הפוסקים, לא מצאנו היתר לומר לשון הרע להדיא בפני שלושה (ועיי' ח"ח שהאריך להוכיח שבדאי זהו עוון חמור יותר שאומר בפני רבים. אמנם, מדברי התוס' ב"ב שם ד"ה דמדאמרא משמע שאכן קיים היתר זה, דהוי כאומר לשה"ר בפני הבעלים דשרי לר' יוסי, אך הח"ח הקשה רבות על ביאור זה עיי"ש), אז מהו, א"כ הביאור בדברי רב הונא?

לדעת רש"י (ערכין שם) היתר זה שייך באופן שהבעלים עצמם אמרו דבר גנאי על עצמם בפני שלושה, אזי ניתן להמשיך ולספר. וזאת, מפני שהבעלים יודעים שסיפור בפניהם לא יסתכם בכך שרק הם ידעו, והרי זה כדבר גלוי (ויל"ע אם לשיטתו ההיתר משום מחילת המדובר, או משום דבדבר גלוי לכל אין איסור לשה"ר, ויותר נראה כצד הראשון).

רשב"ם (ב"ב שם) הסביר באופ"א, שאם ראובן אמר דבר גנאי שמעון בפני שלושה, אחד מהם יכול לספר לשמעון שראובן אמר עליו כך. משמע, שזהו היתר לסיפור רכילות. ויל"ע אם יאמר שהיתר זה שייך גם בלשון הרע. (ונראה שתלוי בשאלה האם היתרו הוא משום שעכשיו הדבר מפורסם, וא"כ גם בלה"ר דינא הכי, או משום שהמספר מוחל על הנזק או התרעומת שתגרם לו מכך ששמעון יודע שסיפר עליו, ולפי"ז ייתכן שדווקא ברכילות דינא הכי, אבל בלשה"ר שהיא סיפור גנות גם ללא חשש נזק שיגרם מכך איכא איסור, עיי' אז נדברו ב, דט).

תוספות (ערכין שם; כעיי"ז רבינו יונה ב"ב שם בהסברו הראשון) סברו שההיתר שייך דווקא בדבר שאינו לשון הרע גמור, אלא שניתן לפרשו בשני אופנים, ותלוי באיזה אופן אומר אותו. והסביר הח"ח (כלל ב, אות ב) שכאשר אומר זאת בפני שלושה, חזקה עליו שיישמר לומר זאת באופן שאין בו גנאי (כלומר, אין זה היתר 'עצמאי', אלא אופן שבו יגרם לאדם שיאמר את הדבר ששמעו לשני פנים באופן 'כשר').

אמנם, דעת הרמב"ם (דעות ז, ה) היא שדבר שנאמר בפני שלושה: 'אם סיפר הדבר אחד מן השלושה פעם אחרת אין בו משום לשון הרע, והוא שלא יתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר'. שיטתו דומה יותר לדרכם של רש"י